

Šime Peričić

Danica Božić-Bužančić, JUŽNA HRVATSKA U EUROPSKOM FIZIOKRATSKOM POKRETU, Književni krug - Povijesni arhiv u Splitu - Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Split, 1995, str. 415

UDK: 330.813(497.5 Split) "17"

Nedavno je svjetlo dana ugledala zanimljiva knjiga pod naslovom "Južna Hrvatska u europskom fiziokratskom pokretu", djelo dr. Danice Božić-Bužančić, u izdanju Književnoga kruga i Povijesnog arhiva u Splitu te Zavoda za hrvatsku povijest u Zagrebu. Sam naslov knjige više nego golica znatiželju čitatelja budući da, osim što nudi prikaz fiziokratizma u Dalmaciji, nagovještava i uvid u njegov udio u europskom kontekstu, dakle slična zbivanja u Europi. Dugogodišnja autoričina istraživanja glede osnutka i djelovanja poljodjelskih i inih društava 18. stoljeća u Dalmaciji rezultirala su ovako opsežnim radom. Dakako, težinu mu pridaje činjenica da se radi o pravom pionirskom znanstvenom pokušaju obrade djelovanja dalmatinskih fiziokrata, temeljenom na dosadašnjoj literaturi i novim arhivskim spoznajama. Knjiga je, preglednosti radi i boljeg snalaženja čitatelja, podijeljena na nekoliko poglavlja.

Poslije kratkog predgovora autorica uvodi čitatelja u genezu i prihvaćanje fiziokratizma u Europi, ponajprije kroz osnutak akademija. Najprije oslikava pozornicu na kojoj će se odigravati fiziokratski pokret Dalmacije, kako ona kaže južne Hrvatske, druge polovice 18. stoljeća, odnosno njezine teške, nezavidne ekonomske prilike koje su upravo zazivale skori rad na njihovu poboljšanju, napose poljodjelstvu. Potom prelazi na potanji opis osnutka i djelovanja gospodarskih (književnih) društava (akademija) u Splitu (1767.), Kaštel Lukšiću (1788.) i Zadru (1787.). Autorica se trudi podastrijeti javnosti gotovo sve relevantne činjenice u svezi s trima dalmatinskim društvima te vrste. S pravom najprije i najopširnije piše o djelovanju Splitskoga gospodarskog društva, prateći ga u nekoliko razdoblja, izazvanih promjenom vlasti u pokrajini na raskrižju 18. i 19. stoljeća, sve do dvadesetih godina prošloga stoljeća. Veliko značenje pridaje djelovanju splitskoga društva na pokušaju unapređenja ribarstva i prerade ribe. Kao objekt njegova odraza glede po-

ljodjelstva prikazuje stanje i promjene u splitskom polju, gdje su teoretska razmatranja splitskih i inih fiziokrata nalazila svoju primjenu.

Iako je Poljodjelsko društvo u Kaštel Lukšiću utemeljeno poslije Zadarske akademije, autorica potom prelazi na opis statuta, te djelovanje kaštelanskog društva na dobivanju mane, oplemenjivanju domaće rase ovaca (braća Garanjin) i drugim pothvatima u svezi s promicanjem poljodjelstva ovoga kraja. U tom kontekstu prikazala je ogledne vrtove nekih obitelji u Kaštel Lukšiću i Trogiru, kao pozitivnu posljedicu fiziokratskih nastojanja u srednjoj Dalmaciji. Naravno, nije zaboravila ni istaknute članove društva.

Naposlijetku prelazi na opis osnutka, statuta i djelovanja zadarskoga društva i njegovih članova na pokušaju promicanja poljodjelstva do 1809., kada je ono prestalo postojati. Njihova se djelatnost najbolje ogledala u predavanjima, na čemu se, nažalost, i ostajalo. Kako je to društvu nazivano i "Gospodarsko-književnom akademijom", to je očito da je njegovo djelovanje bilo dvojako, gospodarsko i književno, pa otuda i slabija djelatnost u rješavanju gospodarskih, poljodjelskih problema.

Nakon potanko opisanog djelovanja navedenih društava (akademija), koliko su to dopuštali dostupni izvori, autorica prikazuje odjek fiziokratizma u Dubrovniku, te pokušaje osnutka i planove poljodjelskih škola i društava u Dalmaciji druge polovice 18., odnosno prve polovice 19. stoljeća, pa i poslije. Ove su ustanove trebale oživotvoriti, privesti praksi neostvarena nastojanja ovdašnjih fiziokrata na promicanju poljodjelstva kao temeljnog izvora egzistencije pučanstva u zapuštenoj i zanemarenoj mletačkoj Dalmaciji. Valja istaknuti da fiziokrati svoja nastojanja nisu ograničavali na poljodjelstvo, nego su ih protezali i na ribarstvo, trgovinu, preradu i drugo, ali su pri tome također polučivali zanemarive rezultate.

Sve u svemu, ovdje se radi o vrlo vrijednoj knjizi koja pokazuje da je Dalmacija u 18. stoljeću pomno pratila zbivanja u susjednoj Italiji, odnosno Europi na polju znanosti, napose poljodjelstva i ribarstva, te se nastojala uključiti u te tokove. Knjiga je pravo štivo i za široku čitalačku publiku, željnu spoznaje glede kulturne prošlosti Dalmacije, te joj se ona usrdno preporučuje.